

De enge discussie over integriteit

Begin april deed de burgemeester van Utrecht van zich spreken. Feilloos wist hij zich diep in de nesten te werken door een ouderwetse poging een krantenartikel tegen te houden. De oud-rechter en oud-volksvertegenwoordiger had als bestuurder even geen oog meer voor de rol van de media in een parlementaire democratie. Waren we net bijna dat potsierlijke referendum vergeten waarmee hij door de lage opkomst *niet* werd gekozen, komt hij hiermee.

In alle beschouwingen is hij voldoende geschoren, maar het was wel aanleiding voor een discussie over integriteit in het lokale bestuur. Het valt me elke keer weer op dat die discussie nogal beperkt is en al jaren niet verder komt. Steeds maar weer komen de voorbeelden voorbij van omkoping bij aanbestedingsprocedures, de relatiegeschenken of raadsleden die in het bestuur van een vereniging zitten en dan toch in de raad blijken te hebben meegestemd over de subsidie voor die vereniging. Hoe serieus dat soort zaken ook is, het zijn gelukkig uitzonderingen en bovendien niet zo ingewikkeld. Corruptie wordt niet getolereerd, cadeautjes zijn aan regels gebonden en situaties met raadsleden als direct belanghebbenden zijn wettelijk geregeld en inmiddels overal praktisch ingericht. We moeten er uiteraard scherp op blijven, maar het vormt slechts een deel van het vraagstuk.

Kenmerkend voor het lokale bestuur is dat iedereen nauw verbonden is met de plaatselijke samenleving: bestuurders, raadsleden en ambtenaren. Die gevallen waarin iemand in het bestuur van een lokale vereniging zit en zich dan politiek noch ambtelijk met zo'n dossier mag bemoeien, leveren weinig vraagtekens op. Maar waar begint en eindigt betrokkenheid? Mag een ambtenaar een subsidieaanvraag behandelen van zijn buurman of van de hockeyclub van zijn dochter? Moet een raadslid wegblijven van de besluitvorming over een bestemmingsplan waar zijn groenteboer profijt van heeft? Is de wethouder economische zaken die soepele omgang met regels voor bedrijven bepleit integer, als we weten dat het seniorenteam waarin hij voetbalt voor de helft uit ondernemers bestaat? Of als zijn partner een eigen bedrijf heeft, of zijn overbuurman? Kan de burgemeester bevriend zijn met de man van de voorzitter van de milieclub waarmee de gemeente al een kwart eeuw regelmatig juridische aanvaringen heeft? Valt er, als we alle netwerken in kaart hebben gebracht, bij een strenge lijn überhaupt lokaal nog wel wat te besluiten en te besturen?

Door de nauwe verwevenheid tussen samenleving, gemeentelijke organisatie en bestuur zijn dit het soort vragen die vaak onuitgesproken dagelijks spelen. Waarborgen als het vier-ogen principe kunnen helpen, maar zijn door de schaal van veel gemeenten meestal praktisch onmogelijk. Vraagstukken waarmee een gemeente zich bezighoudt hebben allemaal te maken met het afwegen van belangen. Integriteit gaat over de zuiverheid van die belangenafweging. Geld, familiale banden, persoonlijke betrokkenheid en andere oneigenlijke overwegingen mogen die afweging niet beïnvloeden. Dat heeft direct te maken met het morele bewustzijn van betrokkenen. Bestuurlijke en ambtelijke gedragscodes helpen, maar morele oordelen kunnen verschuiven en zijn zelden absoluut.

Bovendien is het vaak een politieke vraag wat een oneigenlijke afweging is. Want het argument dat de wethouder een persoonlijk belang heeft vanwege die overbuurman is net zo valide als de reactie dat dat een argument *ad hominem* is en alleen bedoeld om de aandacht van de zaak af te leiden. Lekken naar de pers kun je als niet-integer gedrag bestempelen, maar ook als politieke strategie. Op een kritisch rapport van de lokale ombudsman of de rekenkamer kan de burgemeester inhoudelijk reageren, maar hij kan ook het instituut in twijfel trekken: niet-integer gedrag of een tactische slimigheid?

De integriteitsdiscussie verdient verbreding. Zoals een beetje integer niet kan, is ook een beetje discussie erover onvoldoende. Omdat het zo sterk over moraal gaat, worden absolute oordelen lastiger. Morele waarden ontwikkel je samen, zijn niet statisch en kunnen uiteindelijk ook tussen gemeenten verschillen. Het debat moet gaan over die alledaagse vragen, over wat er praktisch mogelijk is, over de ontwikkeling van waarden en hoe we aankijken tegen verschillen in waardenopvattingen op dit punt tussen gemeenten.

Marcel van Dam

Openbaar Bestuur, juni / juli 2009